

De status van het Brusselse dialect

Ellemijn Buckinx

Wie onlangs de reclameborden van JCDecaux in de gaten heeft gehouden, kon zien dat er een reclame hing ter gelegenheid van de 70ste verjaardag van Maredsous. In Antwerpen luidde de slogan als volgt:

“Zwáánst na ni eh” (JCDecaux, 2023)

Een zin die duidelijk in het Antwerpse dialect is geschreven om een ludiek effect te creëren. In Brussel was de reclame in het Frans en het Nederlands te vinden en die Nederlandse versie ging zo:

“70 jaar, en zoveel redenen om van Maredsous-kaas te ♥”

“De ketjes lusten hem zo, op hun boterham”

“Al 70 jaar de kaas waar u van houdt” (JCDecaux, 2023)

Drie zinnen die duidelijk niet in Brussels dialect zijn geschreven. JCDecaux verklaart trots op zijn website dat de slogans van Maredsous in dialect en met woordspelingen geschreven zijn voor de provincies waar de reclames hingen (JCDecaux, 2023). De reclame is een samenwerking tussen Fromagerie Bel (Maredsous), Publicis, Becoming, Oversight en JCDecaux (JCDecaux, 2023). Misschien zien de makers het woord “ket” als dialect, wat correct is, maar de rest van de zin is geschreven in algemeen Nederlands. Wat eigenlijk jammer is, want het Brusselse dialect is zo rijk, interessant en helaas aan het uitsterven. Het zou leuk geweest zijn om in de reclame een slogan in echt Brussels dialect te zien. Maar hoe komt het nu eigenlijk dat het Brussels dialect zo snel aan het verdwijnen is in vergelijking met andere dialecten en hoe komt het dat het zelfs de status verliest om in een ludieke slogan gebruikt te worden? In Brussel zelf vindt de jeugd het jammer dat ze het dialect niet meer kan spreken (Happaerts, 2020). Toch lijken er nog sporen van het Brussels te vinden te zijn in het straatbeeld van de Belgische hoofdstad en in verschillende media. In deze bijdrage wordt beschreven waarom het Brussels niet meer gesproken wordt, waar er nog overblijfsels te vinden zijn en wat de huidige attitudes tegenover het dialect zijn.

Waarom het Brussels verdwijnt

Een van de grootste redenen waarom het Brusselse dialect verdwijnt, is de verfransing van de stad Brussel (De Vriendt, 2004). Volgens De Vriendt (2004) heeft die verfransing verschillende oorzaken: Het Frans heeft eerst en vooral een hogere status en zeker eind 19de en begin 20ste eeuw werd er geen echt Standaardnederlands gesproken; er werd Frans of Brussels gesproken en de voorkeur ging voor velen dan naar het Frans. Het was ook moeilijk voor ouders om hun kinderen naar een Nederlandstalige school te sturen aangezien de Franstalige scholen beter waren. Bovendien was het Frans de taal van overheidsdiensten in Brussel. Een laatste reden

zijn mensen die van buitenaf naar de hoofdstad verhuisden en het nuttiger vonden om Frans te spreken. Het was de omgangstaal op straat en in winkels. Dus was het makkelijker voor hen om in het Frans nieuwe contacten te leggen met anderen.

Het Brusselse dialect heeft dus in zekere zin moeten wijken voor het Frans en de Nederlandstalige Brusselaars verkiezen het om algemeen Nederlands te spreken aangezien dit mooier klinkt. Daarmee willen ze ook laten zien dat ze een standaardtaal spreken in plaats van enkel een dialect (De Vriendt, 2004). Hoewel er belangstelling bestaat voor het Brussels lijkt het een van de meest bedreigde dialecten in Vlaanderen te zijn (*Weik van 't Brussels: 'We koesteren wat we dreigen te verliezen'*, 2021). Taalkundige Veronique De Tier zegt het volgende in een artikel op bruzz.be:

“We geven dialecten niet meer door aan onze kinderen, het is een stukje van onze identiteit dat we aan het verliezen zijn.” (Weik van 't Brussels: 'We koesteren wat we dreigen te verliezen', 2021).

Maar diegenen die goed genoeg zoeken in de stad Brussel en in de populaire media (zoals TV en strips), kunnen wel nog steeds elementen van het dialect vinden. Zo lijkt het dialect toch (nog) niet helemaal verdwenen te zijn.

Overblijfsels van het Brussels

A. IN DE STAD

Hoewel het Brussels bijna niet meer gesproken wordt in de Belgische hoofdstad, blijven er toch nog steeds verwijzingen over in het straatbeeld. Waar nog Brussels te vinden is, is in restaurants. Zo zijn er restaurants met echte Brusselse namen zoals:

- *“Kzeg a Moda”* een restaurant in Drogenbos.
Dit is een uitdrukking in het Brussels om iets ongelooflijks uit te drukken, dat zowel negatief als positief kan zijn.
Bv.: “Ze had een voiture van kzeg a moda” of “hij was nen dief van kzeg a moda”
- *“Au Stekerlapatte”* een restaurant in centrum Brussel.
Het woord *“Stekkerlapatte”* betekent stekelbaars.

Een ander restaurant is *Le Zinneke*, te vinden in Schaarbeek. Het vaste menu van dit restaurant is helemaal in het Brussels geschreven met daaronder telkens de Franse vertaling (bijlage A). Er lijkt geen versie te zijn in het Standaardnederlands, wat wel opmerkelijk is. Het restaurant lijkt immers niet enkel gericht te zijn op Franstaligen aangezien de website wel in algemeen Nederlands beschikbaar is.

Wie in Brussel al eens een stadswandeling heeft gemaakt en goed heeft opgelet, zal ook in bepaalde stadsdelen Brussels hebben kunnen lezen. In de Marollen, een volkse buurt in de hoofdstad, zijn er op sommige gebouwen en in sommige cafés opschriften in het Brussels te vinden. Met uitspraken zoals: *“Alleï ket!”* (een “ket” is een jongen of kerel, vaak jonger) of *“Zwanzeur”* (bijlage B).

B. IN DE MEDIA

Maar er zijn ook oudere sporen van het Brussels te vinden, namelijk in de populaire media. De stripverhalen van Kuifje bevatten ook subtiele verwijzingen naar het Brusselse dialect. De auteur, Hergé, het pseudoniem van Georges Remi, was een Brusselaar die Frans sprak maar ook Brussels dialect. Hij had het dialect van zijn moeder en grootmoeder geleerd die het “Marollenvlaams” spraken, iets wat hem sterk beïnvloed heeft (Brems, 2013). In zijn strips verstopte hij een paar zinnen in het Brussels die veel buitenlandse lezers, maar ook Belgische lezers vaak ontgaan zijn (Grutman, 2010). In de strip *De Scepter van Ottokar* staat er op de zogenoemde scepter de volgende spreuk:

“*Eih bennek, eih blavek*” (hier ben ik, hier blijf ik) (Hergé, 2007)

Een zin die duidelijk Brussels dialect is. Een ander voorbeeld is te vinden in de strips *Het Gebroken Oor* en *De Picaros*, waar de taal van de Arumbaya's, een fictief volk dat in Zuid-Amerika leeft, het Brussels is, zowel in de Franstalige als Nederlandstalige versies van de strips. Hieronder staat een voorbeeld ter illustratie van de taal van de Arumbaya's uit *Kuifje en de Picaros*:

“*Nagoum wazenh!... Yommo!... Nagoum ennegang! ...*”(Nu gaan we wat zien, ja maar, nu gaan we een gang gaan)

“*Mô preufh mô niki*” (maar proef maar eens) (Hergé, 1976)

Voor iemand die geen Brussels spreekt, of iemand die niet weet dat dit een Vlaams dialect is, zou deze taal gewoon verzonnen kunnen lijken.

In sommige hedendaagse organisaties wordt er nog echt Brussels gesproken voor een groot publiek zoals in het “Brussels Volkstějôeter” en het “Theatre Royal de Toone”. Het Brussels Volkstějôeter werd opgericht door de organisatie Brusseleir. Deze organisatie probeert het Brusselse dialect te doen heropleven en in het volkstheater worden alle stukken opgevoerd in het Brussels dialect (Brusseleir!, 2023). Brusseleir heeft ook een website waar zij de jeugd opnieuw Brussels probeert aan te leren. Zo organiseerde ze in 2022 ook Brussel Boef, het feest van de Brusselse keuken dat ze helemaal in het dialect promootten (Brusseleir!, 2023). Het theater Toone is een poppentheater dat in 1830 opgericht werd door de familie Toone (*Théâtre Royal de Toone*, z.d.). Af en toe voeren ze nog eens een voorstelling op in het Brussels maar de meeste stukken worden opgevoerd in het Frans.

Een nog recenter voorbeeld is de Belgische serie “1985” die zich bijna helemaal in Brussel afspeelt. In de serie is er een personage genaamd adjudant Goffinard, die met een echte typische Brusselse tongval spreekt. Dit zorgde even voor een heropflakking van interesse in het dialect en vele Brusselaars complimenteerden de acteur met zijn Brusselse accent, want zelf is hij afkomstig uit West-Vlaanderen. Het was een nieuwsbericht in vele Vlaamse media zoals VRT, BRUZZ en het Nieuwsblad (*Het sappige Brussels van West-Vlaming Tom Vermeir in “1985”, Freek Van de Velde*). In een andere Belgische serie genaamd “*Gron*d” was er ook een personage te zien dat Brussels sprak maar hier lijkt niet echt aandacht naartoe te zijn gegaan. Het was ook maar een kleine rol (Frank, de Molenbeekse grafdelver). Bovendien was “1985” een grotere productie.

De attitudes tegenover het Brussels

Volgens De Vriendt (2004), zoals eerder vermeld, is de negatieve attitude tegenover het Brussels een van de redenen geweest van het dialectverlies van de stad. Deze negatieve attitude is er lang geweest en het dialect bleef door de jaren heen steeds meer afzwakken. Zo vonden zowel Franstalige als Nederlandstalige Brusselaars het Brussels een ondermaatse mix van hun eigen talen. (Happaerts 2020).

Maar volgens Happaerts (2020) is deze attitude zich nu aan het keren. Heel wat Brusselse jongeren vinden het, zoals eerder vermeld, jammer dat ze hun dialect niet meer kunnen spreken en ze vinden dat ze een talig aspect van hun cultuur nooit hebben meegekregen (Happaerts, 2020). Alhoewel dit gevoel bij de jongeren heerst, lijkt het bestaan van het Brussels wel degelijk in gevaar te zijn, aangezien deze jongeren nu vaak een nieuwe omgangstaal spreken. Deze omgangstaal is net als het Brussels een sociolect en bevat invloeden van het Arabisch. Het lijkt de plaats van het Brussels als straattaal te hebben ingenomen (Happaerts, 2020). Om deze jongeren te inspireren wil de organisatie Brusseleir dan ook graag:

“de belangstelling voor het Brussels aanwakkeren en onder de mensen brengen. Van het Brussels terug een levend dialect maken dat door de Brusselaars gesproken wordt.” (Brusseleir, 2021)

Ze willen het Brussels nieuw leven inblazen en de belangstelling voor taalerfgoed en taalevolutie in Brussel doen groeien (Brusseleir, 2021). Daarom hebben ze ook het Brussels Volkstejôeter opgericht en ze organiseren zelfs dialectlessen om op een leuke maar toch educatieve manier het Brussels aan te leren (Happaerts, 2020). Mede hierdoor begint het dialect zijn prestige terug te winnen, maar of dit allemaal genoeg is om het Brussels te “redden” blijft een onzekere kwestie.

Conclusies

In deze bijdrage is er getracht een overzicht te geven van de overblijfsels van het Brusselse dialect. De waardering van het dialect heeft recent een kleine heropflakking gekend dankzij de populaire Belgische serie *1985* en er waren veel lovende krantenartikelen over de acteur Tom Vermeir, maar verder lijkt er niet echt iets uit te zijn voortgekomen. Het Brussels lijkt iets waarmee de Nederlandstalige Brusselaars geëntertaind worden want die laatsten verkiesen het om Standaardnederlands te spreken. Wel is er een soort nostalgische attitude tegenover het dialect ontstaan en ondertussen ontwikkelt de jeugd zijn eigen sociolect. Alhoewel al deze evoluties wijzen op het verdwijnen van Brussels zijn er nog steeds organisaties zoals Brusseleir die proberen om het dialect van de Belgische hoofdstad in leven te houden, al lijkt dit een zeer zware taak te zijn. Het Brusselse Volkstejôeter en in mindere mate het poppentheater Toone lijken daardoor de laatste organisaties te zijn waar er nog echt Brussels gesproken wordt voor een groot publiek.

Het lijkt erop alsof het Brussels nog in zekere mate bestaat maar het dialect lijkt meer een soort “museumfunctie” te hebben gekregen. Het is een soort relict uit het verleden. Een paar restaurants en cafés vinden het leuk om namen uit het Brussels dialect te hebben of om zinnestukjes op hun menukaart te zetten of op hun gebouwen te schilderen (zie bijlage B), maar het dialect echt spreken kunnen de medewerkers vaak niet. Het is jammer dat de status van het Brussels zo afgezwakt is in de hoofdstad en dat het

bestaan ervan soms vergeten wordt buiten Brussel. Dat bleek uit de Maredsous-reclame die wel in Antwerpen in het Antwerps maar niet in Brussel in het Brussels werd uitgebracht. Organisaties zoals Brusseleir zijn daarom zeer belangrijk om uitstervende dialecten zoals het Brussels te waarderen en in leven te houden.

Bibliografie

- Brems, E. (2013). Road Block in the Streets of Brussels. *Translator*, 19(1), 105-124. <https://doi.org/10.1080/13556509.2013.10799521>
- Brusseleir! (2023b, juni 19). *Brussel Boef* | Brusseleir! <https://www.brusseleir.eu/brussel-boef/>
- Brusseleir! (2023, 9 juni). *Brussels Volkstejoêter* | Brusseleir! <https://www.brusseleir.eu/brussels-volkstejoeter/>
- Brusseleir! (2021, 18 september). *Wa es da* | Brusseleir! <https://www.brusseleir.eu/wadesda/>
- De Vriendt, S. (2004). *Taal in stad en land / Brussels*. Lannoo Uitgeverij.
- Grutman, R. (2010). “Eih bennek, eih blavek” : l’inscription du bruxellois dans Le sceptre d’Ottokar. *Etudes Francaises*, 46(2), 83–99. <https://doi.org/10.7202/044536ar>
- Happaerts, T. (2020). *Es Pèpè naa kwoêt, roèzig of vees gezind? Onderzoek naar taalvariatie binnen het Brussels Vlaams dialect*. KU Leuven. Faculteit Letteren.
- Hergé. (2007). *De Scepter Van Ottokar*.
- Hergé. (1976). *Kuifje en de Picaro’s*.
- Het sappige Brussels van West-Vlaming Tom Vermeir in “1985” (Freek Van de Velde)*. (z.d.). Faculteit Letteren. <https://www.arts.kuleuven.be/nieuws/het-sappige-brussels-van-west-vlaming-tom-vermeir-in-1985-freek-van-de-velde>
- JCDecaux (2023, 19 april). *70 jaar en zoveel redenen om Maredsous-kaas te verslinden met JCDecaux*. JCDecaux Belux. <https://www.jcdecaux-belux.com/nl/news/70-jaar-en-zoveel-redenen-om-maredsous-kaas-te-verslinden-met-jcdecaux>
- Le Zinneke - Belgisch restaurant naar Schaarbeek*. (z.d.). <https://lezinneke.be/nl>
- Théâtre Royal de Toone*. (z.d.). <http://www.toone.be/repertoire/article/tyl-uylenspiegel-78>
- Weik van ’t Brussels: ‘We koesteren wat we dreigen te verliezen’*. (2021, 18 november). BRUZZ. <https://www.bruzz.be/samenleving/weik-van-t-brussels-we-koesteren-wat-we-dreigen-te-verliezen-2021-11-18>

Ellemijn Buckinx is studente Master Vertalen aan de KU Leuven in Antwerpen en werkt momenteel nog aan haar masterthesis.

e-mail: ellemijn.buckinx@student.kuleuven.be

Bijlagen

Bijlage A

Een paar gerechten in het Brussels van het restaurant Le Zinneke

- Carpaccio van osse vlies mi stukskes Parmesan en peure oleiv haule (+ frites)
- Fondu mi keis, hee gemokt (3 pièces + frites)
- Crokette mi crevette, ook gee gemokt (3 pièces + frites)
- Escargos mi Luuk en Bauter
- Crevettes van Madagascar mi Bauter en Luuk (7 pièces + frites)
- Crevettes van Madagascar Rooie Doivels (7 pièces + frites)

Bijlage B

